

CONN IGGULDEN

IMPERIUMIN PUOLUSTAJA

Suomentanut Ilkka Rekiaro

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Englanninkielinen alkuteos:

Empire

Copyright © Conn Iggulden 2023

Published by agreement with A.M. Heath & Co, London
and Licht & Burr Literary Agency, Copenhagen

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava, 2024

ISBN 978-951-1-47815-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

Omistettu John Souterille
ja Michael Whiteheadille.

Kreikkalaiset vertasivat elämää lankaan,
joka karstataan ja kehrätään pestystä villasta, kudotaan
ja lopulta katkaistaan. Kaikki langat ovat ensin erillään,
kunnes muodostavat kankaan. Mielestäni yksi tuon kankaan
hienoista kuvioista on kiintymys tarinoihin. Kun näemme
siitä vilauksen, tiedämme olevamme osa jotain isoa, outoa ja
monimutkaista, jotain meitä itseämme suurempaa.

PROLOGI

Arion odotti toinen polvi lattiassa. Häntä hermostutti olla kuninkaiden seurassa, olihan Pleistarkhos itsensä Leonidaan poika, kuninkaan, jonka nimen kaikki tunsivat. Lisäksi Pleistarkhos näytti synnynnäiseltä soturilta, jonka raajat olivat lihaksikkaat ja liikkeet vakaat. Mutta paikalla oli toinenkin spartalainen kuninkaallinen, eivätkä eforit polvistuneet kummankaan edessä. Valppaana katselevalle Arionille tällainen hierarkia oli vieras. Hän oli kuullut kaikkien viiden eforin olevan rahvasta, mutta heillä oli todellista valtaa jopa kuninkaanlinnassa.

Arion näki otsatukkansa ali heidän keskustelevan hänen välittämästään anomuksesta. Siitä oli selvästikin näkemyseroja, ja hän mietti, käännytettäisiinkö hänet jälleen takaisin. Hänet oli kutsuttu ja komennettu poistumaan jo kahdesti, ja nyt hän toisteli samoja vastauksia ääni käheänä.

Arion ymmärsi, miksi hänen tarinaansa koeteltiin, miksi yksityiskohtien toistolla arvioitiin, oliko hän kertonut koko totuuden. Hän tajusi, ettei olisi edes halunnut valehdella tuollaisille miehille. Arion ei ollut ovela hoviherra sen paremmin kuin hovilaulaja tai runoilija. Hän oli tavallinen nuorimies, sanansaattaja, joka oli lähetetty pyytämään apua maailmaan parhaimmilta satureilta.

”Kuninkaanneko on siis yhä elossa? Sanoit nähneesi hänet elävänä?” yksi efori kysyi. Hän oli joukon vanhin, miehenruipelo,

jolla oli tummaksi ruskettunut iho ja arpia kuin nahassa ompeleita. Arion räpytteli silmiään kaikkien miesten kääntyessä kuulemaan hänen vastauksensa.

”Niin sanoin, herra. Lähtiessäni kuningas Hesiodos oli elossa, joskin lannistettu. Meriliiton laivasto oli saartanut Thasoksen. Vihollinen oli kaatanut kuninkaan palatsin muurit...”

”Linna lienee jonkinlainen vuohikarsina”, yksi efori supatti toiselle.

Arion punastui ja vaiken.

”Kokonainen laivasto on ankkurissa saarenne ympärillä, mutta sinä onnistuit livistämään”, vanhin efori sanoi.

Miehen kaulajänteet pullistuivat hänen katsoessaan nuorta sanansaattajaa, etsiessään luihuuden merkkejä. Mutta Arion oli vastannut kysymykseen närkästyksensä nipin napin hilliten. Hän oli puhunut totta. Arion pelkäsi edelleen kuulustelijoita, mutta oli väsynyt heidän epäluuloonsa.

”Otin vitsaksista punotun pienen soutuveneen, jollaisen kuka tahansa mies jaksaa kantaa selässään. Odotin pimeän tuloa metsässä ja soudin sitten ulapan yli. Olen kalastanut niillä vesillä ja tunnen ne hyvin.”

Efori pudisti päätään. Hänen silmänsä näyttivät kokomustilta.

”Mies valehtelee. Tämä on ansa, jonkinlainen ateenalaisten juoni.”

Arion huokaisi. Hän ei tiennyt, mitä olisi tehnyt, jos olisi oikeasti valehdellut. Totuus oli hänen ainoa kilpensä, ja siksi hän toisti sanat, jotka oli oppinut ulkoa yhtä hyvin kuin oman nimensä.

”Kuningas Hesiodos lähetti minut pyytämään apua. Kenelläkään muulla ei ole voimaa eikä tahtoa panna Ateenan miehiä aisoihin. Persiasta ei ole nyt uhkaa meille. Vain meriliitto vaatii hopeaa tai laivoja ja uhkailee väkivallalla, ellemmme suostu. Kuka tässä siis tyranni on? Minun käskettiin sanoa: Sparta johtaa hel-

leeneitä, jotka tuntevat jumalat ja miesten puheet. Me emme pyydä avustusta, me pyydämme oikeudenmukaisuutta. Emme mitään sen enempää.”

Arion katsoi, kun eforit kääntyivät taas toisiinsa päin keskustelemaan. Kolme heistä nosti kättään ja kaksi pudisti päätään. Silloin ryhmästä huokuva jännitys laukesi. Oli tehty päätös.

Hetken kuluttua kuningas Pleistarkhos puhui.

”Me ryhdymme ajamaan asiaasi, Arion Thasoslainen. Tulit tykömme asianmukaisella nöyryydellä kuten kuuluukin. Me palautamme valtatasapainon ja panemme Ateenan vastaamaan kansansa tekemistä rikoksista.”

Nämä sanat kuullessaan Arion tunsu väristyksen kiirivän lävitseen, ällistyneenä siitä, mitä oli saanut aikaan. Miehiä kuolisi sen seurauksena, että hän oli päässyt pakenemaan saarron läpi tänne.

Kaukaa alkoi kuulua jylinää, kuin Spartan kaupunkia ympäröivillä vuorilla olisi ukkostenut. Arion oli tehnyt huomattavan osan matkastaan laivoilla, mutta viimeiset päivät hän oli juoksujaalkaa ylittänyt korkeita solia, joissa villit kauriit laidunsivat. Lattia järisi ja hän painoi toisen kämmenen sitä vasten. Sellaiset ilmiöt olivat sängen yleisiä tässä maankolkassa, mutta hän tunsu silti vatsansa kiristävän. Oli kuin jokin olisi lähestynyt, jokin valtaisa, joka sai hänet pelkäämään.

”Herrani...” hän aloitti.

”Maa järisee”, toinen kuningas sanoi kuin olisi puhunut lapselle.

Arkhidamos oli nuori niin vaikutusvaltaiseen asemaan siinä ryhmässä. Arionista kuitenkin näytti siltä, että muut kohtelivat häntä kunnioittavasti. Arion oli siinä käsityksessä, että Arkhidamos oli jollain tapaa Spartan kuningas muissa kuin sodankäyntiä koskevissa asioissa, vaikka saattoi silti johtaa joukkoja taistelussa. Pleistarkhos oli Spartan sotakuningas, joskin hän pystyi näköjään päättämään myös siviiliasioista. Valta oli

joka tapauksessa jaettu mutkikkaammin kuin Thasoksensaarella. Arion pudisti päätään odottaessaan järistyksen päättymistä. Hän oli kokenut samaa aiemminkin, samoin siihen liittyvää tunnetta, että maailma oli pääläellaan. Järitykset eivät kuitenkaan koskaan kestäneet pitkään.

”Herrani”, Arion sanoi uudestaan. ”Luullakseni...”

Kaikki kääntyivät, kun yhteen seinään ilmestyi halkeama. Arion näki pölyn karisevan kiiltävälle lattialle, joka alkoi pulistella. Seinään repesi uusi halkeama, joka levisi kuin suonet eri suuntiin. Kuninkaat katsoivat toisiaan.

”Siirtykäämme ulos...” Arkhidamos sanoi.

Eforit olivat jo liikkeellä, kun varsinainen järjestys alkoi.

Arion huomasi yhtäkkiä makaavansa selällään ja oivalsi kaatuneensa. Lattia oli kohonnut hänen allaan karehtien kuin vedenpinta. Hämmästysekseen hän näki ilta-auringon paisetta, kun katto repesi. Seiniä romahteli, ja hän kuuli yhden eforin huutavan, kunnes huuto katkesi miehen jäätyä kaatuvan kivi-massan alle.

Kuninkaat ja eforit juoksivat taivasalle palatsin luhistuessa heidän takanaan. Heidän juostessaan maa kohosi taas ja paiskasi heidät kumoon. Ilma haisi pahalta, maan alta oli vapautunut kosteaa, tautista löyhkää, kuin he olisivat joutuneet hengittämään manalan katkuja. Palatsista pöllähtävä tomu hunnutti jo heitä kaikkia. Se sävytti ihon harmaaksi, jota punainen veri korosti kohdissa, missä iho oli hiertynyt tai viiltynyt auki. Arion näki Spartan kuninkaiden vetäneen miekkansa esiin, ikään kuin pystyisivät puolustautumaan näkymättömältä viholliselta, joka rieppotteli heitä kuin lapsia.

Jyrinä voimistui kaiken aikaa. He seisoivat kukkulalla ja katsovat alas kadulle, jonka varrella talot romahtelivat asukkaiden päälle. Auringon laskiessa koko Spartan kaupunki pukki ja potki. Arion näki, kun temppeleitä ja taloja raunioitui. Jossain lähistöllä naiset ja lapset kirkuivat tuskasta ja järkytyksestä.

”Mene kasarmille kutsumaan sotajoukot”, Arkhidamos käski.

Hänen sotakuninkaansa lähti juosten puikkelehtimaan kaa-tuneiden marmorilohkareiden välistä, ja koko ajan lisää seinä luhistui ja särkyi. Tomu verhosi kadun. Jo nyt siellä näkyi verisinä ja sekopäisinä hoipertelevia asukkaita.

Arion odotti käskyjä. Hän oli thasoslainen eikä spartalainen, mutta järistyksen mitat olivat sitä luokkaa, ettei hän empinyt ottaa käskyjä vastaan paikallisilta.

”Miten voin auttaa?” hän kysyi Spartan kuninkaalta.

”Auta loukkuun jääneitä”, Arkhidamos vastasi empimättä.

Molemmat kääntyivät kuullessaan juoksuaskelia. Kaksikymmentä spartalaista sotilasta tuli pölypilvestä esiin miekat kädessä ja viitat hulmuten. Arkhidamos karjaisi heille käskyt komentaen heidät kadunvarren luhistuneiden talojen rauniolle. Arionin kat-sellessa sotilaat nostivat raskaita lohkareita sivuun ällistytävillä voimilla. Niiden alta paljastui veltoja raajoja, jotka näyttivät melkein olevan osa pölypilveä. Toiset loukkaantuneet liikahtivat tuntiessaan sotilaiden kosketuksen. Monet muut eivät liikkuisi enää koskaan, vaan olivat jo kuoleman kangistamia.

Jyrinä lakkasi ja tilalle tulivat itku ja huuto. Arion oli kaatua, kun ohi rämpivä vieras mies tönäisi häntä otsalta valuvan veren sokaisemana. Puolet miehen tukasta repsotti irti repeytyneestä päänahasta, jonka alla kiili jotain, kenties luuta.

”Loppuiko se?” mies huusi. ”Loppuiko se?”

Arion ei tiennyt, kuulisiko mies edes, jos saisi vastauksen. Arion kääntyi Arkhidamokseen päin esittämään saman kysymyksen. Nuori kuningas pudisti päätään.

”Toinen tulee perässä”, Arkhidamos sanoi synkän varmasti. ”Ne tulevat kuin aallot rantaan.”

Kuninkaan kolkko ilme väistyi, kun Pleistarkhos palasi kasarmilta perässään satoja spartiaatteja. Arion huomasi joidenkin kulkevan paljain jaloin. Muutamat olivat vereslihalla. Järistys oli yllättänyt heidätkin.

Arion liittyi erääseen toiseen ryhmään, joka ryhtyi raivaamaan raunioita – niiden alta oli kuulunut loukkuun jääneen lapsen itkua. Kukaan ei vastustanut hänen läsnäoloaan. Tomu teki heistä samanveroisia.

Suru kiristi Arionin kurkkua, kun itku hiljeni. Pikkupoika oli hervoton, kun hänet saatiin esiin. Rintakehä oli litistynyt. Oli ihme, että lapsi oli päästänyt minkäänlaisia ääniä. Arion tunsu kyynelten kirvelevän silmiään, kun hän siirtyi seuraavan ja sitä seuraavan luo. Sparta oli kaatunut. Katu toisensa jälkeen oli raunioitunut. Mitään ei ollut jäänyt pystyyn ainakaan siellä, minne hänen katseensa ulottui.

Kaukaa hämärästä kuului toisenlainen ääni, pikemminkin vihan ja pelon kuin maan kouristelun päästävä. Arion kompuroidi raunioista ylös katsomaan, mistä oli kyse. Hänen lähellään seisovat spartiaatit olivat työntäneet miekkansa huoteraan. Hän kuuli kuitenkin raudan ja pronssin kalahtelua, huutoja ja taistelun raivoa. Tämä ei käynyt järkeen.

Kuninkaallinen palatsi oli rakennettu kukkulan laelle, mistä laskeutui useita katuja alas varsinaiseen kaupunkiin. Arion ja spartalaiset olivat sangen lähellä siellä sijaitsevaa akropolista, missä kansa normaalisti kävi rukoilemassa ja kuulemassa kuninkaita ja eforeita. Arionin katsellessa sinne virtasi sadoittain ihmisiä, mutta he pälyilivät peloissaan taakseen, kuin jokin olisi saalistanut heitä.

”Kautta jumalten, ei... ei!” Arkhidamos sanoi hiljaa.

Kuningas Pleistarkhos oli lähellä, ja kuninkaas vilkaisivat toisiaan kauhistuneella ilmeellä. Arion tuijotti vuoroin kysyvästi kumpaakin, mutta ei osannut lukea heidän kasvoiltaan vastausta. Hän oli ulkopuolinen eivätkä he piitanneet hänestä.

”Helootit”, Pleistarkhos sanoi. ”Jos he alkavat mellakoida...”

”Sinähän se armeijan komentaja olet”, Arkhidamos tiuskaisi. ”Anna siis käsky! Tappakaa kaikki ennen kuin tämä hulluus leviää.”

”Jos annan tappokäskyn, me jäämme alakynteen.”

Pleistarkhos vilkaisi Arionia, muukalaista, joka katsoi häntä suu auki. Sillä sydämenlyönnin hetkellä maa alkoi taas järistä, ja järinä voimistui nopeasti. Kaatuneet kivet ja kaakelit hypähtelivät ja pomppivat. Oli kuin maa olisi ravistellut karpäsiä kupeistaan, voimalla jolle ihminen ei mahtanut mitään.

”Etkö kuule taistelun ääniä?” Arkhidamos huusi jylinässä. ”He tappavat jo meidän kansaamme! Mitä helootit muka kurista tietävät tai tottelemisesta? Anna käsky tai minä annan!”

”Me pystymme kukistamaan kapinan. He eivät ole sotilaita”, Pleistarkhos sanoi vihaisesti.

”Heitä on seitsemän jokaista spartalasta kohden. Ei heidän tarvitsekaan olla sotilaita. Anna käsky, Pleistarkhos!”

”En. Minä komennan armeijaa. Vie naiset ja lapset akropoliille – siellä he ovat tarpeeksi korkealla. Olette kohtalaisessa turvassa. Minä määrään sotilaat kukistamaan väkivallan ja rankaisen armottomasti joka ikistä aseeseen tarttunutta heloottia. Mutta en suostu teurastamaan heitä. Me tarvitsemme heitä jälleenrakentamiseen.”

”Eforit! Tehkää päätös!” Arkhidamos sanoi.

Kadulla oli vain neljä eforia. Yksi oli edelleen palatsin raunioiden alla. Normaalina aikana äänestys ei voinut mennä tasan, koska jäseniä oli pariton määrä, mutta nämä neljä voisivat päätyä pattitilanteeseen.

”Pleistarkhos komentaa sotavoimia kriisiaikoina”, vanhin efori sanoi.

Yksi hänen tovereistaan näytti vihaiselta, mutta nyökkäsi. Kolmas ja neljäs nyökkäsivät. He olivat spartalasta rahvasta ja heidät oli valittu valvomaan kuninkaiden vallankäyttöä. He eivät kääntäneet katsettaan sivuun, vaikka Arkhidamos katsoi heitä kiukkuisesti.

”Hyvä on”, Arkhidamos sanoi. ”Mutta jos mellakka leviää, teillä on spartalaiden veri omallatunnollanne. Paljonko meitä oi-

keastaan on? Satatuhattako? Viisituhatta spartiaattia, saman ver-
ran perioikeja ja loput lapsia ja naisia? Mutta Spartassa asuu yli
puoli miljoonaa heloottia orjinamme. Jos he kapinoivat, meidät
lahdataan.”

”Pidän silti kiinni päätöksestäni”, Pleistarkhos sanoi koleasti.
”Pelasta niin paljon omiamme kuin pystyt. Vie heidät akropo-
liille ja käske hoitaa haavoittuneita. Minä palautan järjestyksen.”

Kaikki kuulivat muutaman kadun päästä karjahduksia.
Aurinko oli laskenut läntisten kukkuloiden taakse ja pian tulisi
pimeää. Arkhidamos pudisti päätään.

”Jos pystyt”, hän sanoi synkästi.

ENSIMMÄINEN OSA

Olosuhteet hallitsevat ihmisiä,
eivät ihmiset olosuhteita.

Herodotos

Kun Perikles nousi puhumaan, hän tiesi, että hänellä oli yhden miehen kohtalo käsissään. Karkotus, omaisuuden menetys tai kuolema. Kaikki kolme näkyivät Kimonin vakaasta katseesta ja nykivästä leukalihaksesta.

He seisoivat Pnyksin kukkulalla neljänsadan ateenalaisen muodostaman valamiehistön kanssa tuulen pöllyttäessä tukkaa ja kaapuja. Kimon oli joutunut sietämään kolmen päivän ajan syytöksiä ja todistajien lausuntoja – kaupungin strategi ja Kimonin vihamies Efiates oli valinnut kaksi syyttäjää tuomaan ne esiin. Strategi seurasi oikeudenkäyntiä sivusta, missä hän seisoi selin alhaalla sijaitsevaan Ateenan Agoraan.

Kimon oli puolustautunut varsin taitavasti. Hän oli selittänyt kaikki ratkaisunsa tyyneästi ja asiantuntevasti. Hän oli vannonut jumalten nimeen, ettei ollut ottanut vastaan lahjuksia Makedonian kuninkaan vapauttamisesta Persian maaperällä vaan oli osoittanut armoa, jonka antamiseen kaikilla voittajilla oli oikeus. Tietenkin ne, jotka eivät olisi tehneet niin, epäilivät hänen puheitaan. Joukossa oli myös miehiä, jotka palvelivat vain yhtä herraa, joko kaunaa tai ahneutta. He eivät ikinä uskoisi, että oli korkeampiakin normeja kuin ne, joiden mukaan he elivät.

Perikles vei nyrkin suulleen. Hän oli liittynyt syyttäjien puolelle ja päättänyt sitten puhua vasta loppuvaiheessa. Hän tuns

kaikkien katsovan häntä, joko epäluuloisesti tai ihmetyksen vallassa. He tiesivät Kimonin olleen hänen ystävänsä, ainakin jotkut tiesivät. Mutta se ei suojaisi Kimonia, jos tämä oli tehnyt riittävän vakavan virheen. Kuka hyvänsä ateenalainen oli valmis tuomitsemaan miehen jumalattomuudesta tai maanpetturuudesta. Sellaisissa tapauksissa jopa miehen oma perhe katsoisi velvollisuudekseen tuomita hänet joko karkotukseen tai kuolemaan. Näin ollen kukaan läsnäolijoista ei varsinaisesti tiennyt, mitä Perikles tekisi. Hän selvitti kurkkuaan.

”Olen kuunnellut, mitä täällä on sanottu”, hän aloitti. ”Ja olen painanut mieleen kaiken. Tämän oikeudenkäynnin alusta alkaen minua ovat iltaisin lähestyneet monet, jotka ovat tunteet Kimonin pienestä pitäen. Aina kaupungissa käydessäni minua pysäytellään, kun ihmiset haluavat muistuttaa minua siitä, miten Kimon johti laivoja Salamiissa tai miten hän käänsi sotaonnen persialaisia vastaan ja murskasi heidän suuren laivastonsa ja maavoimansa Eurymedonissa. Ja miten hän toi kotiin Ateenan kuninkaan Theseuksen luut, miehen, joka surmasi Minotauroksen. Kaikki tämä on yleisessä tiedossa.”

Valamiehistöön sivulla seisova strategi Efiates näytti happamalta kuullessaan, kun Kimonin saavutuksia lueltiin. Ihmekös tuo, Perikles ajatteli, kun miehellä itsellään oli niitä hyvin vähän.

Perikles nosti katseensa tuulen voimistuessa ja kääntyessä puhaltamaan pohjoisesta. Se toi mukanaan outoa mausteiden ja tomun makua, jonka hän aisti kielellään.

”Me kuitenkin vaadimme toisiltamme paljon. Ateenassa kuka vain mies voi palvella valamiehenä, osallistua kenen tahansa toisen miehen tuomitsemiseen syyttömäksi tai syylliseksi, riippumatta siitä, onko hän strategi vai puuseppä. Oikeus oikeudenkäyntiin on meidän kaupunkimme sykkivä sydän, elävän vapauden osoitus. Me emme ole tyranneja, me emme tuomitse miestä pelkästään lain kirjaimen tai hänen vihollistensa puheiden perusteella, vaan me kokoonnumme, me kuuntelemme ja me teemme päätöksen.”

Perikles katsoi ympärilleen maanmiestensä leppymättömiä kasvoja. Kukkulalla istuvat miehet ottivat velvollisuutensa vakavasti. Kimonin kohtalo oli kiinni heidän päätöksestään, eikä Perikles vielä tiennyt, kykenisikö hän taivuttelemaan heidät kannalleen.

”Siksi sanon tämän niille, jotka väittävät Kimonin aseman niin korkeaksi, ettei häntä voida tuomita oikeudessa: kaikki miehet voidaan tuomita. Hänen isänsä marssi minun isäni kanssa tästä samasta paikasta taistelemaan ja voittamaan Marathonissa, mutta entä sitten? Isäni puhui Miltiadesta vastaan tämän oikeudenkäynnissä, vaikka he olivat ystäviä. Miltiades kurkotti lopulta liian korkealle. Hän joutui oikeudenkäyntiin tällä samalla paikalla, täällä Pnyksin laella, ja hänet todettiin syylliseksi. Hän kuoli vankeudessa.”

Silloin Kimonin katse kylmeni. Perikles nielaisi, sillä hänen kurkkuaan yhtäkkiä kuristi.

”Saatatte sanoa, että Miltiades olisi ansainnut paremman kohtalon.” Perikles heilautti toista kättään kuin olisi etsinyt esimerkkejä. ”Saatatte sanoa, että arkontti Kimon ruokki Ateenan köyhiä vuosikaudet. Sillä ei ole tässä yhteydessä merkitystä. Kenties hän painosti ystävänsä luovuttamaan himationinsa niille, jotka palelivat talvella. Jättäkää kaikki se mielestänne. Menneisyys on yhdentekevä. Tässä istunnossa tänä päivänä vain näillä syytöksillä on väliä.”

Perikles nosti yhden sormen pystyyn.

”Toimiko Kimon hänelle Eurymedonin taistelun voittajana kuuluvien oikeuksien puitteissa, kun vapautti Makedonian kuninkaan, joka oli persialaisten liittolainen? Kimonilla ei ollut, kuten meillä tänään, aikaa ja rauhaa pohtia päätöstään, sillä käynnissä oli taistelu ja ilma oli sakeaa verestä ja savun hajusta. Hänen tehtävänään ei ollut solmia uusia liittoja, käännättää vihollisia ystäviksi osoittamalla armoa. Se tehtävä kuuluu Ateenan neuvostolle, se kuuluu kansalle.”

Perikles piti tauon ja näki läsnäolijoiden liikehtivän vaivautuneesti.

”Entä toinen syytös? Tekikö Kimon oikein päättäessään olla jatkamatta sotaretkeä syvälle Persiaan? Olla ajamatta takaa kuninkaan pakenevaa sotajoukkoa ja olla tuhoamatta sitä enempää? Väitän, että hänen ratkaisunsa pelasti muutaman miehen hengen. Ateenassa on tänään miehiä, jotka olisivat varmasti kaatuneet, jos sotaa olisi jatkettu tuntemattomalle maaperälle. Entä sitten? Miehiä kaatuu sodissa. Olen kuullut sanottavan, että Kimon oli ylipäällikkö, päätös oli yksin hänen, mutta tänään me olemme koolla niiden päätösten takia. Kaukana Eurymedonjoen tasangolta ja ilman sitä kipua ja uupumusta, joka miehiä siellä koetteli. Kenties hänen todella olisi pitänyt ottaa riski. No, sen kysymyksen ratkaisette te eikä kukaan muu. Sitä ei ratkaise Kimon, eikä strategi Efiates enkä minä. Jos toteatte Kimonin syylliseksi, se johtuu siitä, että olette tyytymättömiä siihen, miten hän Ateenaa palveli. Se on teidän oikeutenne vapaina miehinä. Teillä on oikeus tuomita tai vapauttaa. Sen jälkeen me syyttäjät vaadimme kuolemaa tai karkotusta rangaistukseksi näistä virheistä – jos te katsotte ne virheiksi.”

Perikles huomasi, että joka ainoa silmäpari oli kohdistunut häneen, kuin hän olisi syyttänyt itsensä tuleen ja väki olisi katsonut hänen palavan. Perikleen teki mieli hymyillä, mutta hän oli oppinut tuimuuden arvon isältään. Hän tyytyi nyökkäämään, ja näytti kolmea sormea taittamalla peukalon ja pikkusormen kämmeneen.

”Viimeinen syytös. Kimon kahmaisi huomattavan osan Persian kullasta itselleen Kyprokselta ja Eurymedonin leiristä. On yhdentekevää, kuinka moni hänen miehistään tuli kotiin kukkarossaan rahaa tai harteillaan uusi takki. Arkontilta vaaditaan enemmän. Olen kuunnellut niitä, jotka sanovat, ettei Kimon koreile kullalla vaan elää kuin spartalainen. Ja olen kuunnellut toisia, jotka sanovat, että hän mursi Persian, joka uhkasi ryövätä

ja polttaa Ateenan kolmannen kerran. Me tiedämme Kimonin tuoneen kaupungin aarekammioon suuria summia, mutta kuka tietää, kuinka paljon hän otti itselleen? Hänen miehensä toivat Ateenaan palkkaravoja ja kultaa ja panivat niitä menemään kuin konsanaan persialaiset. Kimon toki saattaa elää vaatimattomasti, mutta hänellä on hallussaan sukunsa tilukset ja maanvuokraajansa. Hänen sukunsa maksoi sakon, jonka avulla meidän laivastomme rakennettiin. Suku oli silloin varakas. Kultra ei ruostu, mutta ihmisen luonne taatusti voi ruostua. Minä väitän, että raha janoaa rahaa ja on aina janonnut.”

Perikles piti tauon peläten esittäneensä kantansa liiankin selvästi. Hän oli tehnyt kaiken voitavansa ja tarkoituksellisesti päättänyt puhua vasta viime hetkellä ennen äänestystä. Vesikello, klepsydra, mittasi hänen puhettaan valuttamalla vettä astiasta toiseen. Lorina oli jo hidastunut. Mihin aika oli huvennut? Oliko hän sanonut kaiken mitä oli aikonut, kaikki repliikkinsa? Hänen mieleensä tulivat tunnetut näytelmät. Tämäkin oli eräänlaista näyttelemistä, joskin vaakalaudalla oli paljon enemmän. Hän etsi viimeistä sanaa, jotain minkä kuulijat muistaisivat äänestäessään hänen ystävänsä hengestä ja elämästä.

”Tämä oikeudenkäynti lepää noiden kolmen pilarin varassa. Se kaatuu, jos yksikin on liian heikko. Ette saa verrata niitä Salamiin, Eurymedoniin ja Theseukseen, vaan teidän on ratkaistava erillään kaikesta muusta, onko kyse syyllisyydestä vai syyttömyydestä.”

Vettä enää vain tipahteli, ja Perikles kumarsi. Tuomari kehotti valamiehistöä aloittamaan keskustelunsa. Hänet oli valittu virkaan vain täksi yhdeksi päiväksi, ja hän oli ilahtunut päästyään valvomaan näin vakavaa oikeuskäsittelyä. Perikles nielaisi hermostuksissaan, kun valamiehet soljuivat neuvottelemaan. Siihen ei menisi järin kauan. Hyvin pian he osoittaisivat kantansa viit- taamalla ja ratkaisivat Kimonin kohtalon joko vapauttavalla tai langettavalla päätöksellä.

Perikles ei katsonut Kimonia. Siitä hetkestä lähtien, kun Perikles oli tarjoutunut syyttäjäksi, hän oli tiennyt astuneensa vaaralliselle tielle. Jos Kimon pitäisi häntä vihamiehenä, heidän ystävyytensä päättyisi. Mutta hän ei uskonut, että Kimon hyväksyisi sitäkään, että hänen puolestaan juoniteltaisiin. Kimon oli melkein enemmän spartalainen kuin ateenalainen. Hänellä oli samanlainen taipumaton kunniantunto kuin spartalaisilla.

Perikles oli ymmärtänyt alusta alkaen Efiälteen haluavan kaataa Kimonin – ja että hänen ystävänsä tarvitsi apua. Perikles ei tiennyt, oliko Efiälteen kauna virinnyt yläluokkaan kohdistuvasta vihasta vai ehkä jostain, mitä Kimon oli sattunut päättämään suustaan, jostain mikä oli käynyt Efiälteen ylpeydelle. Oikeastaan oli samantekevää, mikä strategin vaikutin oli. Hän oli heittänyt veitsen panemalla oikeudenkäynnin vireille. Sen jälkeen Efiältes ei voinut enää hellittää, eikä hän halunnutkaan. Siksi Perikles oli kuin tulisilla hiilillä yrittäessään auttaa Kimonin vapaaksi.

Suuri Themistokles oli ollut komentajana Salamiissa. Hän oli pelastanut kaupungin Persian kuninkaan katsellessa rannalta, ja silti hänet oli karkotettu Ateenasta. Aristeides oli ollut mitä kunniallisin mies, mutta hänetkin oli karkotettu kotikaupungistaan kuin makuupaikastaan potkaistu rakki.

Ateenalaiset suhtautuivat kaikkiin johtajiinsa epäluuloisesti. He eivät sallisi tyranniin nousta enää valtaan. Juuri se Periklestä salaa huolestutti. Hän oli kylvänyt syytösten päälle epäilyksen siemeniä. Hän oli muistuttanut valamiehiä Kimonin saavutuksista ja kunniallisuudesta. Mutta tilanne oli se, että he saattaisivat hyvinkin kaataa Kimonin muistuttaakseen kaikkia siitä, kenellä oli valta, tai jopa kiusallaan.

Miehet olivat tulleet Pnyksille savipölyn tai vuohenveren tahraamissa tunikoissa. Monet olivat työmiehiä, joiden kädet olivat uurastuksesta känsäiset. Perikles uskoi ymmärtävänsä heitä. He rakastivat Ateenan arvovaltaa ja ylenkatsoivat vähäisempiä

kaupunkeja. He olivat ylpeydentunnossaan tarjoutuneet neuvoston jäseniksi ja soutajiksi, valamiehiksi ja tuomareiksi. He olivat hänen kansaansa. Mutta niin rakkaita kuin he olivatkin, Perikles pelkäsi sitä, mitä he saattaisivat tehdä.

Strategi Efiates ei tietenkään luottanut häneen. Efiates ei suinkaan ollut tyhmä. Siksi hän oli usuttanut kaksi muuta miestä esittämään syytteet Kimonia vastaan. He olivat herättäneet puheillaan mahdollisimman paljon epäilyjä Persian-sotaretkestä. Perikleen oli ollut tuskallista kuunnella, miten he vääristelivät totuutta. Oli tehnyt kipeää pysyä vaiti, mutta hän ei ollut sanonut mitään. Hänet oli jo kuulutettu ensimmäiseksi syyttäjäksi. Hän tiesi, että ennen pitkää hänet oli päästettävä puhumaan valamiehistölle. Hän oli nähnyt toistenkin tietävän sen, ajattelevan sitä joka päivä ja joka tunti. He olivat katsoneet häneen monet kerrat nähdäkseen, nousisiko hän puhumaan, joko tukemaan tai kiistämään. Hän oli vain pudistanut päätään. Hän oli saavuttanut sillä sen, että kun muilta oli loppunut sappi ja sanottava, hänen äänensä oli kuultu kaiken huipentumana, viimeisenä ennen äänestystä.

Perikles tuijotti maahan ja odotti. Hän toivoi tuntevansa maanmiehensä. Hän oli edellisinä päivinä kävellyt lähimmän gymnasiumin juoksuradalla ja toistanut ääneen puhettaan valmistautuessaan tähän tilaisuuteen. Hän ei kuitenkaan osannut arvioida, riittäisikö se. Jotkut valamiehet katsoivat häneen päin, mutta oli mahdotonta sanoa, oliko riittävän moni muuttanut mielensä. Valamiesten joukossa oli muutama, joka oli palvelut laivastossa tai jopa Eurymedonin kentällä. Mistä hän tiesi, ihailivatko he Kimonia vai halveksivatko häntä. Juuri tällaiset miehet olivat todenneet Kimonin isän syylliseksi. Perikles saattoi vain kuiskata rukouksen ja pyytää, ettei historia toistaisi itseään. Hän huomasi hikoilevansa, vaikka tuuli oli yltynyt. Oli lämmin päivä, mutta se ei yksistään selittänyt hikoilua. Kenties se johtui pelosta.

Valamiehistö palasi paikoilleen Kimonia vastapäätä. Tuuli hulmutti kaapuja ja viittoja. Niiden lepatus kuului, koska muutoin oli hiljaista.

”Valamiehet! Oletteko valmiit julistamaan päätöksenne?” tuomari kysyi. Hänen äänensä oli kireä. Kymmenet miehet vastasivat nyökkäämällä, ja tuomari vilkaisi kummallekin laidalle. Siellä odottivat skyyttalaiset vartijat, jotka kaupunki oli palkannut pitämään yllä järjestystä.

Tuomari otti käteen taulun ja luki siitä. Hän ei hallinnut oikeaa sanamuotoa ulkomuistista, olihan hänet valittu virkaan vain auringonnousun ja auringonlaskun väliseksi ajaksi.

”Äänestys tapahtuu kättä nostamalla”, hän luki ääneen. ”Minä kuulutan ’syyllinen’ ja ’syytön’. Kaupunginkirjurit laskevat äänet. Jos asia ei ratkea ensimmäisellä kierroksella, teidän on lupa poistua vasta kun jompaakumpaa vaihtoehtoa puoltaa selvä enemmistö.”

Hän piti tauon ja ojensi taulun avustajalle.

”Koskien arkontti Kimonia Lakiadain demoksesta ja Filaidain suvusta, katsotteko hänet syylliseksi?”

Käsiä nousi. Perikles pidätti henkeä ja alkoi itsekin laskea. Oli selvää, että äänestys olisi tiukka. Efiates hymyili yhdelle ryhmänsä jäsenelle ja onnitteli toista selkään taputtamalla. Perikles pudisti päätään. Hän tiesi jotain teatterista ja esiintymisestä. Nuo elkeet oli tarkoitettu toisten nähtäväksi ja saivat muutaman empivän miehen viittaamaan. Perikles huomasi eräiden muiden laskevan kätensä ennen kuin heidän äänensä ehdittiin laskea. Ei ollut pikkujuttu tuomita suuri Ateenan sotapäällikkö kuolemaan tai karkotukseen.

Kun kirjurit olivat laskeneet ensimmäiset äänet, tuomari otti heiltä taulut vastaan. Hän veti henkeä ja kysyi, ketkä äänestävät ”syytöntä”. Jälleen nousi paljon käsiä. Perikles kuuli supinaa, kun sekä samaa että eri mieltä olevat kommentoivat tulosta. Muutama puhuja saattoi saada ympärillään istuvat muuttamaan

mielensä, Perikles tajusi. Valamiehetkin olivat tavallisia ihmisiä. Perikles puri huultaan, kun kirjurit vertailivat yhteen laske-
miaan ääniä. Heidän ilmeensä eivät paljastaneet mitään, sillä he pitivät tilaisuutta pyhänä rituaalina. Sellainen se myös oli: se oli omistettu Athenelle, joka katseli heitä temppelistään Akropoliin laelta. Perikles kohotti katseensa siellä oleviin raunioihin. Persialaiset olivat polttaneet ja rikkoneet kaiken minkä pystyivät. Ateenalaiset olivat aloittaneet jälleenrakentamisen, mutta...

”Tulos on selvä”, tuomari sanoi silminnähdyn helpottuneena. Hän pyyhkäisi hihalla otsaltaan hikeä.

”Arkontti Kimon, tämä vertaisistasi koostuva valamiehistö toteaa sinut syyttömäksi sinua vastaan esitettyihin syytteisiin. Olet vapaa. Rauha olkoon kanssasi.”

Valamiehet hurrasivat, ja vaikka muutama voihkaisi tai kiroili, soraääniä oli vähemmän eikä tyytymättömillä ollut mitään mahdollisuuksia aloittaa väkivaltaisuuksia. Efiältes poistui Pnyksin kukkulalta kiireesti pettyneet kannattajat perässään.

Helpotuksen tunne humautti Perikleen lävitse. Hän oli valinnut vaarallisen tien ja pelissä oli ollut paljon. Hän ei voinut sanoa ääneen toivoneensa Kimonille vapautusta syytteistä, ei ainakaan täällä. Sellaisia puheita pidettäisiin häpeällisinä ja ne voisivat jopa johtaa siihen, että hän itse joutuisi oikeuden eteen. Hänen olisi riemuittava voitosta hiljaa itsekseen.

Perikles käveli Agoralle laskeutuvien portaiden yläpähän. Hän aisti jotain, vilkaisi taakseen ja näki Kimonin viileän katseen. Siinä ei ollut kiitoksen häivääkään, eikä edes kuittausta tapahtuneesta. Perikles nyökkäsi ymmärtäen, että joutui nyt maksamaan teostaan ystävän menetyksellä. Hän käänsi selkensä. Jos se oli Kimonin vapauden hinta, hän oli tyytyväinen.

Kun Perikles laski toisen jalan ylimmälle askelmalle, hän tunsu maan tutisevan. Järistys levisi kaupungissa. Hän tuijotti kauhusta mykkänä, kun jokin kulki alhaalla katujen ja torien läpi kuin veteen heitetyn kiven nostattamat kareet. Hän näki polyn